

jaarverslag maatschappelijk verantwoord beleggen 2024

INHOUD

1.	VOORWOORD	03
2.	MVB-STRATEGIE VAN HET FONDS	05
2.1	MVB-visie	05
2.2	Thematische aandachtsgebieden	06
2.3	Klimaatstrategie	06
2.4	Leidende principes	08
2.5	Wet- en regelgeving	08
3.	MVB-BELEID EN UITVOERING	09
3.1	Uitsluiten	09
3.2	Stemmen	10
3.3	Engagement	12
3.4	ESG-integratie	15
3.5	Impactbeleggen	17
4.	COMMUNICATIE MET DEELNEMERS	21
5.	VOORUITBLIK	22
	BIJLAGEN	23

1. VOORWOORD

Het doet ons genoegen u het vierde Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (MVB) jaarverslag van Algemeen Pensioenfonds KLM te presenteren. MVB is een belangrijk onderwerp voor ons pensioenfonds en zijn deelnemers. Wij volgen de ontwikkelingen op dit gebied nauwgezet. In de afgelopen jaren hebben we belangrijke stappen gezet om meer MVB-doelen te stellen en te realiseren door deze steeds meer te integreren in onze processen en beleggingsportefeuilles. In dit jaarverslag zetten we op een compacte manier van A tot Z het beleid uiteen en lichten we de keuzes die we hebben gemaakt toe aan de hand van voorbeelden.

In 2024 hebben we diverse stappen gezet:

- Wij vinden MVB-communicatie met deelnemers belangrijk. Op 13 november 2024 heeft het pensioenfonds daarom een rondetafelgesprek georganiseerd waarbij Young KLM-leden ideeën over duurzaamheid konden uitwisselen met bestuursleden. De thema's die besproken werden waren: (1) het belang van duurzaam beleggen, (2) het niet beleggen in bepaalde bedrijven en landen en (3) beleggen met positieve impact. In deze interactieve sessie werd duidelijk dat deze deelnemers behoefte hebben aan meer informatie over hoe het fonds omgaat met MVB. Dit benadrukt het belang van het jaarlijks publiceren van een MVB-jaarverslag, het organiseren van sessies met deelnemers en het up-to-date houden van de MVB-websitepagina's.
- In 2024 hebben wij een impactbeleggingsbeleid opgesteld en verschillende impactbeleggingen geïmplementeerd waaronder impact private debt en groene bedrijfsobligaties. Impactbeleggen betekent dat er, naast een rendement dat, gegeven een bepaald risico, aan de rendementseisen van het pensioenfonds voldoet, ook een duidelijk doel is om positieve bijdrage te leveren aan belangrijke duurzame thema's. In het impactbeleid staat onder andere beschreven op basis van welke kaders en thema's het pensioenfonds invulling geeft aan impactbeleggen. Ook wordt uitgelegd in welke beleggingscategorieën impact wordt gemaakt en het stappenplan om dit uit te breiden. Het impactbeleid is te vinden op de website van het pensioenfonds.
- Het pensioenfonds heeft gesproken over het thema biodiversiteit. Dit is een belangrijk nieuw onderwerp omdat biodiversiteitsverlies zorgt voor risico's in de beleggingsportefeuille en de beleggingsportefeuille positieve en negatieve impact kan hebben op biodiversiteitsverlies. Het pensioenfonds zal beleid ontwikkelen om biodiversiteit mee te nemen in ESG-risicomanagement en eventueel in impactbeleggingen. Er is onderzoek gedaan naar beleggen in duurzame bos- en/of landbouw. We hebben echter besloten om niet in deze nieuwe beleggingscategorie te beleggen maar meer te beleggen in bestaande categorieën als infrastructuur en vastgoed, die ook positieve duurzaamheidsimpact realiseren.
- Onze klimaatstrategie is uitgebreid met de invoering van klimaatbenchmarks voor de meeste aandelen- en bedrijfsobligatieportefeuilles, om zo de vermindering van CO₂-uitstoot meetbaar te maken. De CO₂-uitstoot gerelateerd aan deze beleggingsportefeuille is gereduceerd met 30 tot 50% in vergelijking met een brede marktbenchmark en wordt daarna jaarlijks met 7% verlaagd. Dit betekent concreet dat het pensioenfonds klimaatrisico's mitigeert door minder in de grootste vervuilende bedrijven te beleggen. Dit is in lijn met het klimaatakkoord van Parijs.

- In de tweede helft van 2024 heeft het pensioenfonds onderzoek gedaan naar het aanscherpen van uitsluitingscriteria, specifiek op het gebied van controversiële wapens en vervuilende fossiele subsectoren zoals teerzand. Het pensioenfonds heeft besloten om het beleid ten aanzien van controversiële wapens ongewijzigd te handhaven, maar wel de meest vervuilende fossiele subsectoren uit te sluiten.
- Het ESG-risicobeleid is opgesteld en goedgekeurd inclusief een ESG-risicoraamwerk waarin belangrijke ESG-risico's worden gemonitord. Dit is onderdeel geworden van de risicomanagementcyclus van het pensioenfonds.

In 2025 zal het pensioenfonds de impactbeleggingen verder uitbreiden en onderzoeken, bijvoorbeeld in de categorieën real assets (infrastructuur), aandelen en private equity. Ook wordt het MVB-beleid herijkt inclusief een verdiepingsslag op de energietransitie en de klimaatambitie. Hierbij wordt gekeken naar de mogelijkheden om de klimaatambitie toe te passen in de illiquide beleggingscategorieën zoals vastgoed. Daarnaast wordt het thema biodiversiteit betrokken in de herijking van het MVB-beleid.

Sinds december 2023 is ons pensioenfonds een artikel 8-fonds onder SFDR. (Sustainable Finance Disclosure Regulation). Dit is wetgeving vanuit de Europese Unie omtrent transparantie over de duurzaamheid van beleggingen.

De artikel 8-classificatie betekent dat we duurzame kenmerken actief opzoeken en integreren in onze beleggingsbeslissingen. We nemen milieu-, sociale- en governancefactoren (ESG) mee in onze strategie om niet alleen financiële doelen te bereiken, maar ook een positieve impact te maken op duurzaamheid. Voor de volledige toelichting, zie onze websitepagina hierover: [Duurzaamheidswet- en regelgeving klmgrondfonds.nl](https://klmgrondfonds.nl).

Dit brengt een aantal (rapportage)verplichtingen met zich mee, zoals de inrichting van een speciale webpagina. Een apart jaarverslag Maatschappelijk Verantwoord Beleggen behoort daar niet toe. Toch denken wij dat het goed is om jaarlijks inzicht te blijven bieden in onze activiteiten op dit gebied. We zijn het feitelijk aan onze stand verplicht.

Onze inzet is dat dit jaarverslag u een helder inzicht biedt in de stappen die wij als Algemeen Pensioenfonds KLM zetten op het gebied van Maatschappelijk Verantwoord Beleggen. Met de vooruitgang die we in 2024 hebben geboekt en onze ambitieuze plannen voor de toekomst, blijven we ons inzetten voor een duurzame en verantwoorde beleggingsstrategie.

Jeroen van der Put

Bestuurder Vermogensbeheer

Trekker van het MVB-Beleid binnen het bestuur

2. MVB-STRATEGIE VAN HET FONDS

2.1 MVB-visie

Het Algemeen Pensioenfonds KLM streeft naar het realiseren van een goed pensioen door duurzaamheidsrisico's te mitigeren én bij te dragen aan een leefbare wereld terwijl dit niet ten koste gaat van het risicorendementsprofiel van de beleggingsportefeuille.

In 2023 zijn de missie, visie en strategie van het pensioenfonds doorontwikkeld. Hierbij zijn vijf speerpunten geïdentificeerd waarvan 'ESG als leidend motief' er een is. Dit thema is langs drie lijnen uitgewerkt:

1. We zijn vooruitstrevend op ESG-gebied en hebben bij elke beleidsbeslissing die we nemen oog voor een betere wereld.
2. We classificeren de pensioenregeling als 'niveau 8' (in SFDR termen) en realiseren de bijbehorende implementatie.
3. We beheersen de gevolgen van klimaatrisico's op het pensioenfonds.

Het pensioenfonds hanteert een beleggingsbeleid dat aansluit bij zijn doelstelling, namelijk het verzekeren van ouderdoms-, nabestaanden- en invaliditeitspensioen voor het grondpersoneel van KLM. Maar het pensioenfonds vindt een leefbare wereld evenzeer belangrijk. Het fonds vult deze opvatting in door bij te dragen aan verantwoorde waardecreatie op de lange termijn. Dit betekent dat maatschappelijk verantwoord beleggen in hoge mate moet zijn geïntegreerd in beleggingsprocessen en beleggingsbeslissingen.

De MVB-visie van het fonds komt terug op verschillende plekken in de 'investment beliefs':

7. "Het pensioenfonds heeft invloed op de maatschappij en milieu en vindt dat het de verantwoordelijkheid draagt om bij te dragen aan een duurzame, leefbare wereld.
8. Risico-rendementsverhoudingen verbeteren door het toepassen van ESG-criteria in het beleggingsproces."

Duurzaamheidsdoelstellingen en instrumenten

Wij willen een positieve bijdrage leveren aan een duurzame wereld ('do good'). Daarnaast vinden wij het belangrijk om de negatieve duurzaamheidseffecten en -risico's gerelateerd aan onze beleggingen te minimaliseren ('do no harm'). Invulling geven aan onze doelstellingen doen wij via de gekozen thema's (zie volgende pagina); hier is specifiek aandacht voor klimaat.

Om de duurzaamheidsdoelstellingen te bereiken maken wij gebruik van de volgende instrumenten:

- Het **uitsluiten** van bepaalde bedrijven en landen op ongewenst gedrag en op ongewenste producten.
- Het **stemmen** op aandeelhoudersvergaderingen van bedrijven.
- In gesprek gaan met bedrijven en landen over duurzaamheidskwesties (**engagement**).
- Het integreren van duurzaamheidsaspecten in beleggingsbeslissingen (**ESG-integratie**).
- Beleggingen met een positieve bijdrage aan belangrijke duurzaamheidsthema's (**impactbeleggen**).

2.1 Thematische aandachtsgebieden

Het pensioenfonds gebruikt de SDG's om ESG-risico's en -kansen te signaleren. Het pensioenfonds hecht extra belang aan de volgende thema's:

Milieu

- Klimaat en schone energie (SDG 13 en 7)
- Verantwoorde consumptie en productie (SDG 12)
- Industrialisatie, innovatie en infrastructuur (SDG 9)

Sociaal

- Waardig werk en economische groei (SDG 8)

Deze selectie is tot stand gekomen onder meer door een deelnemersonderzoek. Het pensioenfonds streeft naar een concrete betrokkenheid bij deze thema's. Daarnaast kwam uit het onderzoek naar voren dat onze deelnemers belang hechten aan het thema biodiversiteit. Ook daar besteden wij dus expliciet aandacht aan bij het verder ontwikkelen van het MVB-beleid.

2.2 Klimaatstrategie

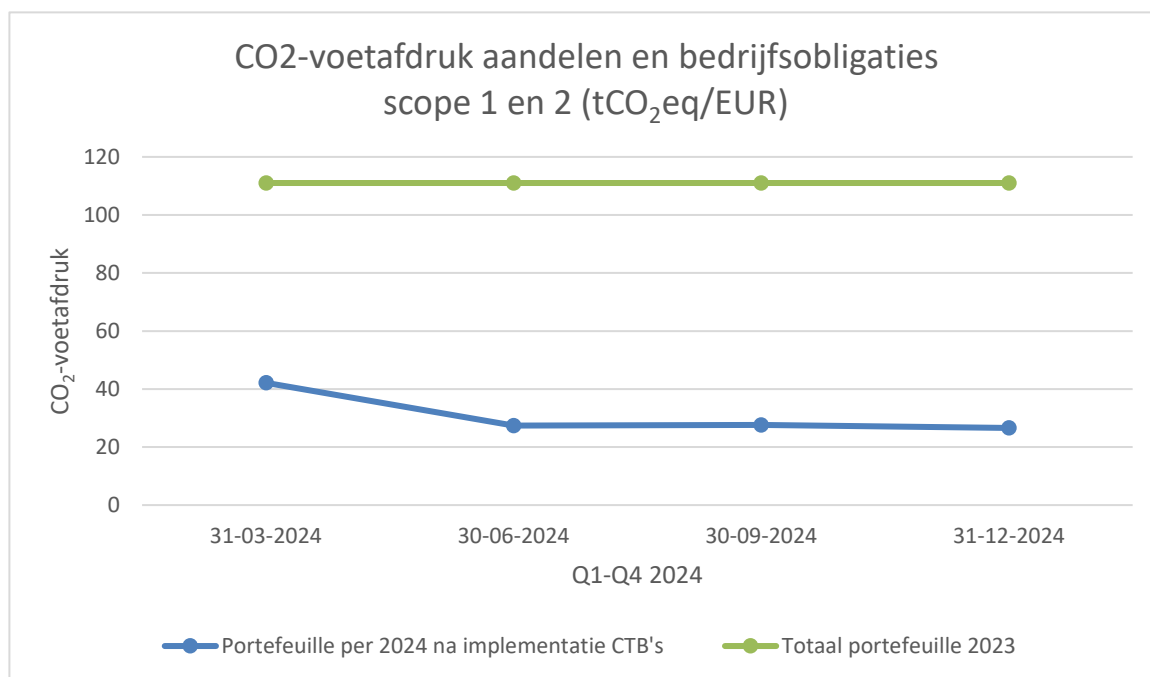
Het pensioenfonds heeft het thema 'klimaat' als speerpunt benoemd, mede vanuit de overtuiging dat klimaatrisico's van belang zijn voor beheersing van het risico-rendementsprofiel van de portefeuille. Daarnaast is reputatiemanagement in dit kader belangrijk en willen we impact maken.

Het pensioenfonds hecht eraan om aan te sluiten bij de doelstellingen van het Klimaat Akkoord van Parijs. Daarom heeft het pensioenfonds de volgende ambities en doelstellingen vastgesteld:

- Onze klimaatambitie is een CO₂-neutrale beleggingsportefeuille in 2050.
- Onze klimaatdoelstelling is het verminderen van de CO₂-uitstoot van de gehele beleggingsportefeuille, conform de doelstelling van de EU Climate Transition Benchmark (scope 1, 2 en op termijn ook scope 3) ten opzichte van ultimo 2019.
- We hebben klimaattransitie-benchmarks geïmplementeerd voor de large cap-, low vol-, small cap-, opkomende markten- en high yield pools. De CO₂-reductie per pool bedraagt 30-50% ten opzichte van 2019, gevolgd door een jaarlijkse CO₂-reductie van minimaal 7%. Dit is conform de planning van de klimaatambitie (zie de grafiek volgende pagina).
- Het rendement van de aandelenpools (large cap, low vol, small cap en opkomende markten) in het vierde kwartaal van 2024 was 5,39%. Dit is hoger dan het rendement van de brede marktbenchmark in deze periode, namelijk 5,01%. Het rendement van de high yield pool in het vierde kwartaal van 2024 was iets lager dan de brede marktbenchmark, namelijk 5,37% ten opzichte van 5,42%.

Klimaatprofiel

Figuur 2.3.a: CO₂-voetafdruk aandelen en bedrijfsobligaties scope 1 en 2 (tCO₂eq/EUR)

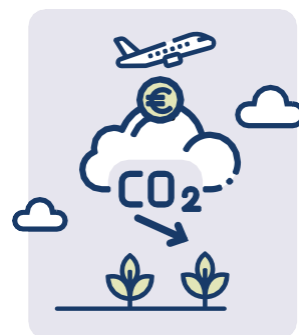
Meer investeren in bedrijven met een lage CO₂-uitstoot

We geloven in een stapsgewijze aanpak als het gaat om verantwoord beleggen. We sluiten daarom beleggingen in vervuilende sectoren zoals bijvoorbeeld olie of mijnbouw niet helemaal uit. Sinds september 2023 investeren we er wel minder in ('onderwegen'). En tegelijkertijd investeren we juist meer in bedrijven met een lagere CO₂-uitstoot en bedrijven die meegaan in de energietransitie ('overwegen'). Op die manier hoeven we onze beleggingen niet heel anders in te richten, houden we vast aan ons beleggingsbeleid en kunnen we toch de CO₂-uitstoot gerelateerd aan onze beleggingen verminderen.

In de beleidsuitvoering wil het pensioenfonds liever extra CO₂-reducties realiseren dan extra restricties toevoegen met betrekking tot andere ESG-thema's. Diversificatie is belangrijk. Er worden geen sectoren op voorhand uitgesloten.² Zo kan het pensioenfonds juist bedrijven in CO₂-intensievere sectoren stimuleren om te verduurzamen, zolang deze wel verbetering laten zien. De volgorde van maatregelen die het pensioenfonds hanteert is als volgt:

7. Uitsluitingenbeleid
8. CO₂-reductie door over-/onderwegingen
9. Verbetering SDG-scores door positieve selectie en betrokken aandeelhouderschap
10. Verbetering ESG-ratings door betrokken aandeelhouderschap

Nieuwe inzichten kunnen ertoe leiden dat de ambities en doelstellingen wat betreft klimaat en ESG in de toekomst worden aangepast.

² Met uitzondering van de sectoren tabak en controversiële wapens.

2.3 Leidende principes

Het pensioenfonds hanteert de volgende standaarden, principes en richtlijnen voor zijn MVB-beleid:

- UN Global Compact
- UN Principles for Responsible Investment (PRI)
- UN Guiding Principles on Business and Human Rights (UNGP)
- OECD Guidelines for Multinational Enterprises (OESO-richtlijnen)
- International Corporate Governance Network (ICGN) Global Stewardship Principles en Global Governance Principles
- Lokale richtlijnen voor best-practices en codes zoals de Nederlandse Stewardship Code
- Impact op UN Sustainable Development Goals (SDG's) wordt meegewogen waar mogelijk.

Deze richtlijnen worden toegepast in verschillende MVB-instrumenten, zoals ESG-integratie, uitsluiten, stemmen en engagement.

2.4 Wet- en regelgeving

SFDR Artikel 8-classificatie

Sinds december 2023 classificeert het pensioenfonds de pensioenregeling als een artikel 8-product ('lichtgroen') onder de Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR). Dit betekent dat we duurzame kenmerken opzoeken. Daarnaast integreren we duurzaamheidsrisico's in onze beleggingsbeslissingen. We nemen sociale, milieu- en governancefactoren (ESG) mee in onze strategie om niet alleen financiële doelen te bereiken, maar ook een positieve impact te maken op duurzaamheid.

Onder SFDR zijn we verplicht om transparant te zijn over onze aanpak ten aanzien van duurzaamheidsrisico's en het in aanmerking nemen van ongunstige effecten op de duurzaamheid en de resultaten hiervan. Dit omvat onder andere uitgebreide informatie op onze website en in precontractuele documenten over hoe we duurzaamheidsrisico's identificeren, beheren en meten. Deze transparantie helpt onze deelnemers en andere belanghebbenden om te begrijpen hoe wij bijdragen aan een duurzamere wereld.

Daarnaast rapporteren we periodiek over het resultaat van de gepromote duurzaamheidskenmerken. Ook rapporteren we de over de effecten van onze beleggingen op duurzaamheidsfactoren. Dit betekent dat we jaarlijks inzicht geven in de belangrijkste ongunstige effecten van onze beleggingsbeslissingen op duurzaamheid en hoe we deze aanpakken. Deze informatie is terug te vinden op de website en in het reguliere jaarverslag van het pensioenfonds en is in lijn met de informatie in dit MVB-jaarverslag. De rapportages dragen bij aan de verantwoording naar onze deelnemers en versterken het vertrouwen in onze duurzame beleggingsaanpak.

Met de classificatie 'lichtgroen' fonds sluiten we aan aan bij de groeiende vraag van onze deelnemers naar duurzame investeringsmogelijkheden en het helpt ons in het bijdragen aan bredere maatschappelijke en milieugerelateerde doelstellingen. Zo blijven we ons inzetten voor een leefbare en duurzame toekomst.

3. MVB-BELEID EN UITVOERING

3.1 Uitsluiten

Uitsluitingenbeleid

Rendement uit maatschappelijk verwerpelijke beleggingen vindt het pensioenfonds niet acceptabel. Dergelijke beleggingen – aandelen en (obligatie)leningen – sluit het fonds dan ook uit. Het gaat om bedrijven die de principes van de UN Global Compact herhaaldelijk schenden. De UN Global Compact is gericht op mensenrechten, arbeidsomstandigheden, leefomgeving en anti-corruptie. Ook bedrijven die betrokken zijn bij de handel in of de productie van producten die bij normaal gebruik schadelijk of dodelijk zijn, zoals tabak, worden uitgesloten. Het pensioenfonds belegt in de defensiesector, maar nooit in bedrijven die betrokken zijn bij de productie van controversiële wapens. Wapens worden als controversieel gezien als deze onevenredig veel leed en slachtoffers veroorzaken, geen onderscheid maken tussen burgerdoelen en militaire doelen en na afloop van een conflict slachtoffers kunnen veroorzaken. Beleggingen in leningen van overheden die herhaaldelijk en in ernstige mate verantwoordelijk zijn voor schendingen van mensenrechten, aantasting van het milieu en/of corruptie worden eveneens uitgesloten. Daarnaast gebruiken wij mensenrechten, arbeidsrechten en anti-corruptie-indices om landen en staatsbedrijven uit te sluiten.

Uitsluitingen

Het pensioenfonds sluit via de beleggingspools per 31 december 2024 in totaal 215 bedrijven uit van beleggingen. De lijst met uitgesloten bedrijven staat op de website van het pensioenfonds.³ Van bedrijven die zijn uitgesloten houdt het pensioenfonds geen aandelen of bedrijfsobligaties in de portefeuille. Voor deze uitsluitingen had het pensioenfonds verschillende redenen:

- 120 bedrijven werden uitgesloten wegens betrokkenheid bij de productie van controversiële wapens. Het pensioenfonds sluit dergelijke bedrijven uit, met uitzondering van bedrijven die betrokken zijn bij kernwapens indien zij gevestigd zijn in een land waar deze betrokkenheid is toegestaan conform het non-proliferatieverdrag.
- 70 bedrijven werden uitgesloten omdat ze de principes van de UN Global Compact schenden. De UN Global Compact omvat mensenrechten, arbeidsrechten, het voorzorgsprincipe qua milieu en anti-corruptie. Bedrijven die een of meer van de principes met voeten treden, worden door het pensioenfonds uitgesloten.
- Het pensioenfonds sluit 39 bedrijven uit die betrokken zijn bij de productie van en/of handel in tabak.

Tot slot kiest het pensioenfonds ervoor om in obligaties van 56 overheden niet te beleggen. Hiervoor hanteert het pensioenfonds EU- en VN-sancties en de Freedom House Index, de Global Rights Index en de Corruption Perceptions Index als criteria. Uitsluitingen gelden automatisch ook voor bijbehorende lagere overheden. Staatsbedrijven van uitgesloten overheden worden ook uitgesloten door het pensioenfonds. 1919 staatsbedrijven worden op deze manier uitgesloten.

³ [Documenten | klmgrondfonds.nl](https://klmgrondfonds.nl/documenten)

Naar aanleiding van de oorlog in Oekraïne heeft het bestuur van het pensioenfonds besloten alle beleggingen in Rusland uit te sluiten, dus ook die in bedrijven. Russische staatsobligaties stonden al op de uitsluitingenlijst. Overigens betreft dit minder dan 0,1% van het belegd vermogen van het pensioenfonds. De bestaande posities worden – wanneer dat mogelijk is – op een beheerste manier afgebouwd.

UITSLUITINGSGRONDEN EN AANTALLEN	AANTAL UITSLUITINGEN
Bedrijven – Uitsluitingen o.b.v. controversiële wapens	120
Bedrijven – Uitsluitingen o.b.v. UN Global Compact	70
Bedrijven – Uitsluitingen o.b.v. schadelijke producten (m.n. tabak)	39
Bedrijven – Totaal aantal uitsluitingen	215
Overheden – Totaal aantal uitsluitingen	56
Staatsbedrijven – Totaal aantal uitsluitingen	1919

Tabel 3.1.a: Uitsluitingsgronden en aantallen

3.2 Stemmen

Stembeleid

Het stembeleid is gebaseerd op de leidende principes en thema's die zijn opgenomen in het ESG-beleid. De belangrijkste leidende principes voor stemmen zijn de ICGN Global Stewardship Principles en Global Governance Principles. Dit zijn richtlijnen op het gebied van goed bestuur. In het stembeleid is verder beschreven hoe invulling wordt gegeven aan elk van de thema's 'klimaat en schone energie', 'waardig werk en economische groei', 'verantwoorde consumptie en productie' en 'industrialisatie, innovatie en infrastructuur'.

Over het algemeen stemt het fonds voor voorstellen van aandeelhouders als deze transparantie vergroten, goed bestuur bevorderen en aandeelhoudersrechten verbeteren. Het fonds stemt in principe tegen voorstellen die niet in lijn zijn met good practice-standaarden. Het fonds steunt doorgaans duurzaamheidsgerelateerde resoluties als deze de transparantie over klimaatverandering vergroten, klimaatdoelen introduceren die in lijn zijn met het Klimaat Akkoord van Parijs, en duurzaamheidsrapportages voorstellen volgens internationale standaarden. Wij worden hierin bijgestaan door externe dienstverlener Minerva.

Case DSV

DSV AS is een Deens bedrijf dat transport- en logistieke diensten levert.

Rapportage over mensen- en arbeidsrechten

Op de Algemene vergadering van aandeelhouders van DSV in 2024 was er een aandeelhoudersvoorstel ingediend gerelateerd aan mensen- en arbeidsrechten rapportage. Het pensioenfonds heeft voor deze resolutie gestemd omdat het transparantie zal verhogen over DSV's aanpak omtrent mensen- en arbeidsrechtenrisicomanagement en omdat de rapportage in lijn is met internationale standaarden.

In de resolutie werd voorgesteld dat het bestuur rapportage en due diligence omtrent mensen- en arbeidsrechten verder ontwikkeld in lijn met de UN Guiding Principles on Business and Human Rights (UNGP's) en aanstaande EU-wetgeving op dit gebied: de Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD). In het voorstel werd gevraagd om een jaarlijkse openbare rapportage tegen redelijke kosten, welke voor het eerst voor de 2025 aandeelhoudersvergadering gepubliceerd dient te worden.

In reactie op het voorstel heeft het bestuur van DSV aangegeven dat de onderneming een sterke betrokkenheid heeft bij het borgen van mensen- en arbeidsrechten. Vanaf 2023 heeft het bedrijf al stappen gezet om de duurzaamheidsrapportage uit te breiden op deze gebieden. DSV is van plan om de inspanningen voort te zetten in de komende jaren en adviseerde aandeelhouders dan ook om deze resolutie te steunen. Het voorstel is aangenomen, wat betekent dat het bedrijf zal voorzien in aanvullende rapportage over het risicobeheer en due diligence op het gebied van mensen- en arbeidsrechten voorafgaand aan de aandeelhoudersvergadering van 2025.

Case 3.2.a: DSV

Stemresultaten

In 2024 heeft het pensioenfonds veelvuldig gebruik gemaakt van het stemrecht op aandeelhoudersvergaderingen. In totaal stemde het pensioenfonds op 2.904 vergaderingen over 33.539 voorstellen. Hierbij stelt het pensioenfonds zich op als een positief-kritische, betrokken aandeelhouder. In 35% van de gevallen stemde het pensioenfonds tegen het advies van het management op een voorstel. Dit waren meestal voorstellen over het benoemen van leden voor de raad van bestuur, excessieve beloningen en audit en rapportage. Het pensioenfonds steunde 65% van de voorstellen van het management van de ondernemingen. 1.968 voorstellen gingen over aandeelhoudersrechten en 425 voorstellen waren gerelateerd aan duurzaamheid. In onderstaande tabel staat een samenvatting van het stemgedrag. Het stemgedrag in 2024 was vergelijkbaar met het stemgedrag van 2023.

Samenvatting stemgedrag

Aantal aandeelhoudersvergaderingen	2.904
Aantal agendapunten	33.539
Agendapunten waar voor het advies van het management gestemd is	21.952
Agendapunten waar tegen het advies van het management gestemd is	11.587
Onderwerpen waar het meest tegen het advies van het management is gestemd	het benoemen van leden voor de raad van bestuur, excessieve beloningen en audit en rapportage
Agendapunten gerelateerd aan aandeelhoudersrechten	1.968
Agendapunten gerelateerd aan duurzaamheid	425

Tabel 3.2.b: Samenvatting stemgedrag

3.3 Engagement

Engagementbeleid

Aandeelhouders kunnen bedrijven aanspreken op hun handelen; dit wordt aangeduid met de term 'engagement'.

De uitvoerder van onze engagements voert gesprekken op basis van specifieke, meetbare doelstellingen op het gebied van duurzaamheid. Het kan zijn dat er meerdere doelstellingen met een bedrijf worden besproken. Een engagementtraject duurt meestal een aantal jaren. In die tijd kan het bedrijf een geloofwaardige strategie ontwikkelen en implementeren om duurzaamheid te bevorderen. Voorbeelden zijn dialogen met bedrijven in de kledingindustrie over doelstellingen op het gebied van circulariteit, het gebruik van duurzame materialen, het verlagen van de CO₂-uitstoot en het integreren van mensenrechtenbeleid in de toeleveringsketen. Het voeren van gesprekken is uitbesteed aan de externe dienstverlener Hermes, die deze gesprekken voor meerdere opdrachtgevers voert.

Case Carrefour

Carrefour is een van de grootste supermarktketens ter wereld met een hoofdkantoor in Frankrijk. Er worden sinds 2022 gesprekken gevoerd met dit bedrijf op het gebied van biodiversiteit. Biodiversiteit heeft een directe link met een van de thema's die het pensioenfonds belangrijk vindt, namelijk SDG 12: verantwoorde consumptie en productie.

De vraag aan Carrefour was om de grootste risico's, afhankelijkheid van en negatieve invloed op biodiversiteit in kaart te brengen en een strategie te ontwikkelen om deze aan te pakken. Daarna is ook gevraagd om meer informatie over de herkomst van grondstoffen en de aanpak omtrent ontbossing. Carrefour heeft de impact van de toeleveringsketens op biodiversiteit inzichtelijk gemaakt in lijn met de aanbevelingen. Tevens is Carrefour aangespoord om de resultaten te publiceren, een strategie te ontwikkelen en de ambitie uit te spreken om een positieve impact op biodiversiteit te realiseren. Ook werd er gevraagd om meer informatie over Carrefour's watergebruik.

In 2023 heeft Carrefour een biodiversiteitsstrategie opgesteld met doelen om de negatieve biodiversiteitsimpact te verkleinen in lijn met de Science Based Targets for Nature (SBTN). De intentie van Carrefour is om een neutrale impact op biodiversiteit te hebben. Vanaf 2024 rapporteert Carrefour over de biodiversiteitimpact in lijn met de Taskforce on Nature-related Financial Disclosures (TNFD). Hieruit blijkt dat de meest significante impact in Brazilië en Frankrijk zijn door verandering in landgebruik. Ook werden hoge risico grondstoffen geïdentificeerd zoals palmolie, rundvlees, cacao, soja, vis en katoen. Daarnaast is er een uitleg opgenomen over water-, lucht- en grondvervuiling en microplastics. Carrefour heeft, in lijn met onze aanbevelingen, een actieplan opgesteld om verantwoorde consumptie en duurzame landbouw te bevorderen door middel van duurzame inkoop en samenwerking met stakeholders. Tevens heeft Carrefour aangegeven de watervoetafdruk te willen verkleinen. Als onderdeel van het engagement samenwerkingsverband Nature Action 100, zullen we engagement blijven voeren met Carrefour over de gerapporteerde biodiversiteitsimpact en het actieplan.

Case 3.3.a: Carrefour

Engagement

In 2024 zijn 1.121 gesprekken gevoerd met bedrijven over 3.837 milieugerelateerde, sociale en bestuurlijke kwesties en doelstellingen. Het diagram hieronder geeft de geografische verdeling weer van de gevoerde engagements.

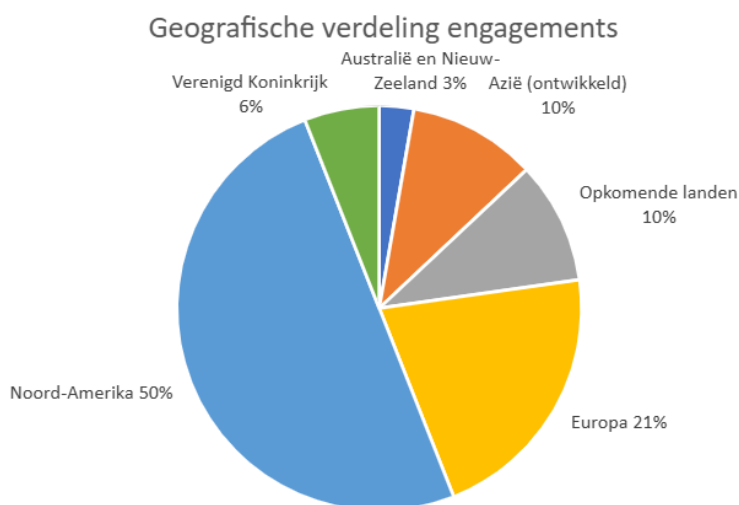

Diagram 3.3.b: Geografische verdeling van gevoerde engagements

De meest voorkomende onderwerpen waren 'milieu' en 'sociaal'. Onderstaande tabel geeft aan welk onderwerp het meest besproken is binnen de vier engagementthema's: sociaal, milieu, goed bestuur en strategie, bedrijfsrisico's en communicatie/transparantie.

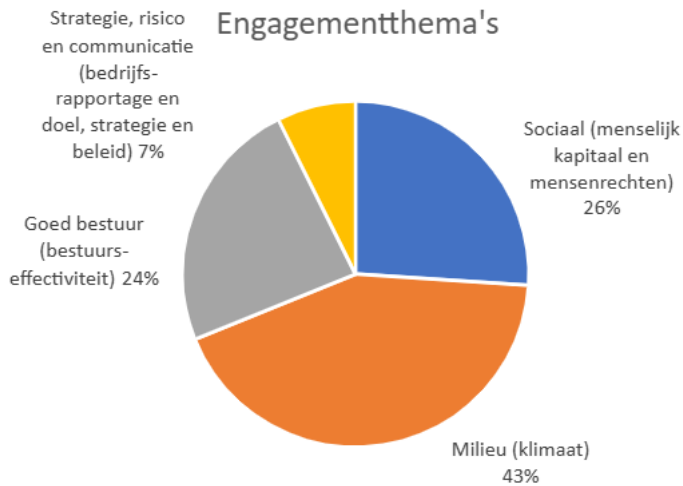
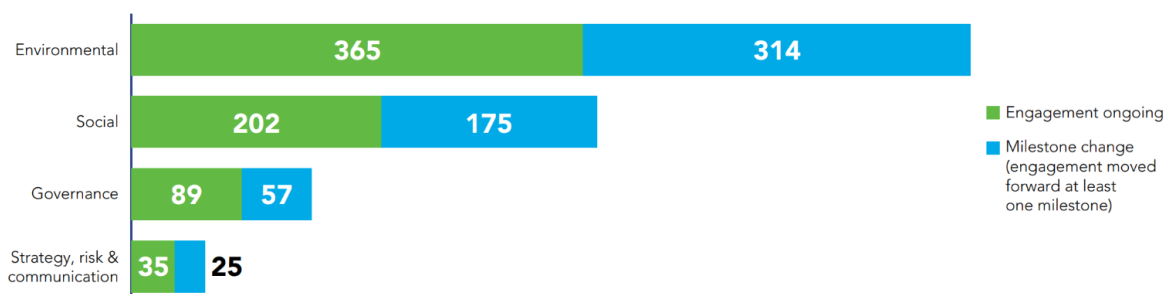

Diagram 3.3.c: Engagementthema's met tussen haakjes het meest voorkomende onderwerp binnen elk thema

In totaal is er in 2024 op 45% van de engagementdoelstellingen vooruitgang geboekt. In het overzicht hieronder staat beschreven hoeveel doelstellingen per thema gehaald zijn.

Figuur 3.3.d: Vooruitgang engagementsdoelstellingen per thema

3.4 ESG-integratie

Selectie externe vermogensbeheerders

Voor de selectie en monitoring van externe vermogensbeheerders en bancaire tegenpartijen bouwt het pensioenfonds op de expertise van de uitvoerder Achmea Investment Management (Achmea IM), voorheen Blue Sky Group vermogensbeheer. Het fonds blijft zelf verantwoordelijk, ook voor deze twee onderdelen van het beleggingsproces.

Selectiemodel

Omdat een groot deel van de beleggingen is uitbesteed aan externe vermogensbeheerders, is er een solide proces nodig voor selectie en monitoring. De uitkomsten van dit selectieproces komen tot uiting in het door Achmea IM gebruikte scoremodel. Dit scoremodel kent een aantal criteria, waarvan 'Planet' – als representant van het duurzaamheidsbeleid – een belangrijke is. Het model incorporeert duurzaamheidsfactoren en criteria van UNPRI, SFDR-criteria (voor rapporteren over duurzaamheid), PAI (Principal Adverse impact Indicators) en MIFID II (duurzaamheidscriteria van klanten).

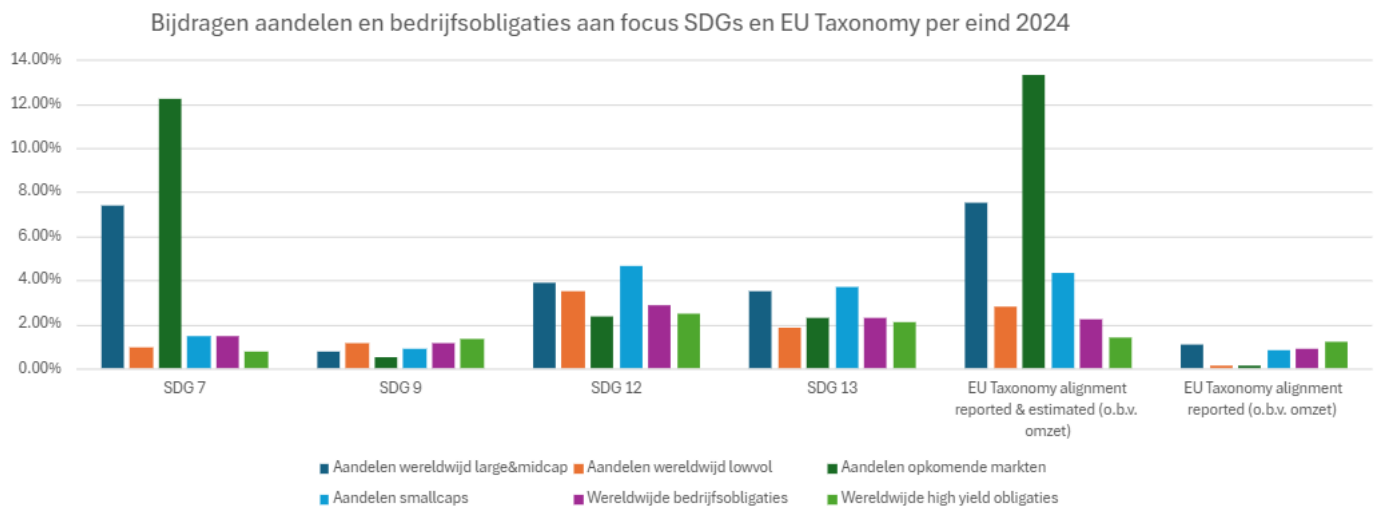
CRITERIA EXTERNE VERMOGENSBEHEERDERS	
Parent	✓
People	✓
Proces	✓
Performance	✓
Peer Performance	✓
Positioning	✓
Planet	✓
Operational Due Diligence	✓

Diagram 3.4.a: Criteria externe vermogensbeheerders

De voorgeselecteerde externe vermogensbeheerder moet kunnen aantonen dat ESG-beleid een geïntegreerd onderdeel is van het beleggingsproces en moet bovendien de UN Guiding Principles en de OESO-richtlijnen onderschrijven. Daarnaast is het van belang dat de manager ook rapporteert over het ESG-beleid en ontwikkelingen in de portefeuille. De integratie van duurzaamheidscriteria adresseert en mitigeert potentiële duurzaamheidsrisico's.

Onderstaande tabel toont de bijdrage van de aandelen- en bedrijfsobligatieportefeuilles aan de gekozen SDG's en de EU Taxonomy alignment. De methodologie is dusdanig opgesteld dat voor elk bedrijf de omzet van de producten en diensten die daadwerkelijk bijdragen aan de SDG's en de EU Taxonomy in kaart worden gebracht. De data is afkomstig van Morningstar/Sustainalytics. De EU Taxonomy is een classificatiesysteem voor duurzame activiteiten van bedrijven.

De tabel toont dat het pensioenfonds vooral bijdraagt aan SDG 7 ('betaalbare en duurzame energie'). Dit percentage is verder toegenomen, nu in 2024 in meerdere sub-beleggingscategorieën een klimaatbenchmark wordt ingevoerd.

Grafiek 3.4.b: Bijdragen aandelen en bedrijfsobligaties aan focus SDG's en EU Taxonomy per eind 2024

3.5 Impactbeleggen

Wat is impactbeleggen?

Impactbeleggen onderscheidt zich van traditioneel beleggen doordat er naast een financiële doelstelling ook een duurzaamheidsdoelstelling is geformuleerd. Er wordt specifiek gestuurd op duurzaamheid: niet alleen op het gebied van milieu, maar ook op governance en sociaal vlak.

Drie vereisten zijn cruciaal bij impactbeleggen:

7. Intentioneel

- De **intentie** van de portefeuille moet blijken uit het hebben van een concrete doelstelling op de beoogde positieve (maatschappelijke en/of ecologische) impact. Oftewel: er moet specifiek gestuurd worden op een positieve impact.

8. Meetbaar

- De uitkomsten moeten duidelijk en **meetbaar** zijn zodat hierover gerapporteerd kan worden.

9. Financieel rendement

- Het **rendement** is positief en onderscheidt zich daarmee van filantropie.

De belegbare thema's zijn in lijn met de gekozen SDG's van het fonds: klimaat en schone energie (SDG 13 en 7), verantwoorde consumptie en productie (SDG 12), industrialisatie, innovatie en infrastructuur (SDG 9) en waardig werk en economische groei (SDG 8).

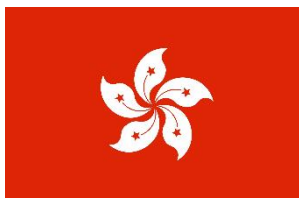
Het pensioenfonds heeft in 2024 de implementatie van groene bedrijfsobligaties, infrastructurele duurzame energiebeleggingen, zoals zonne-energie en opslag, en impactbeleggingen binnen private debt gerealiseerd. In 2025 verwachten we impactbeleggingen in infrastructuur uit te breiden en worden impactmogelijkheden in de beleggingscategorieën aandelen en private equity onderzocht.

Voorbeeld 1: Duurzame gebouwen, water- en afvalwaterbeheer en klimaatadaptatie

SSA Green Bonds van Hong Kong

Met de belegging in SSA Green Bonds (groene obligaties uitgegeven door Hong Kong), investeert het pensioenfonds in duurzame projecten met een lange looptijd.

Het klimaatactieplan van Hong Kong voor 2050 bestaat uit vier belangrijke strategieën:

- net-zero elektriciteitsopwekking (hernieuwbare energie);
- energiebesparing en duurzame gebouwen;
- schoon transport; en
- afvalvermindering.

In de projecten die sinds januari 2023 zijn opgestart ligt de focus voornamelijk op duurzame gebouwen, water- en afvalwaterbeheer en klimaatadaptatie. Klimaatadaptatie omvat projecten die gericht zijn op de aanpassingen die noodzakelijk zijn om de klimaatverandering het hoofd te bieden. Denk bijvoorbeeld aan zeespiegelstijging, stormen en grootschalige branden.

De projecten zijn in lijn met de Green Bond Principles die in 2021 zijn opgesteld door de International Capital Market Association (ICMA).

Voorbeeld 2: Houtbouw voor klimaatdoelen en sociale voordelen

Het innovatieve, houten kantoorpand Tri

Het pensioenfonds belegt binnen de vastgoedportefeuille in duurzame gebouwen zoals het innovatieve kantoorpand Tri dat op dit moment gebouwd wordt in München. Dit gebouw voldoet aan de hoogste duurzaamheids- en energiestandaarden, heeft multifunctionele werkruimtes, geothermische verwarming en koeling door grondwater, maakt gebruik van regenwater en is grotendeels gemaakt van hout. Het hout is gecertificeerd en komt uit de EU.

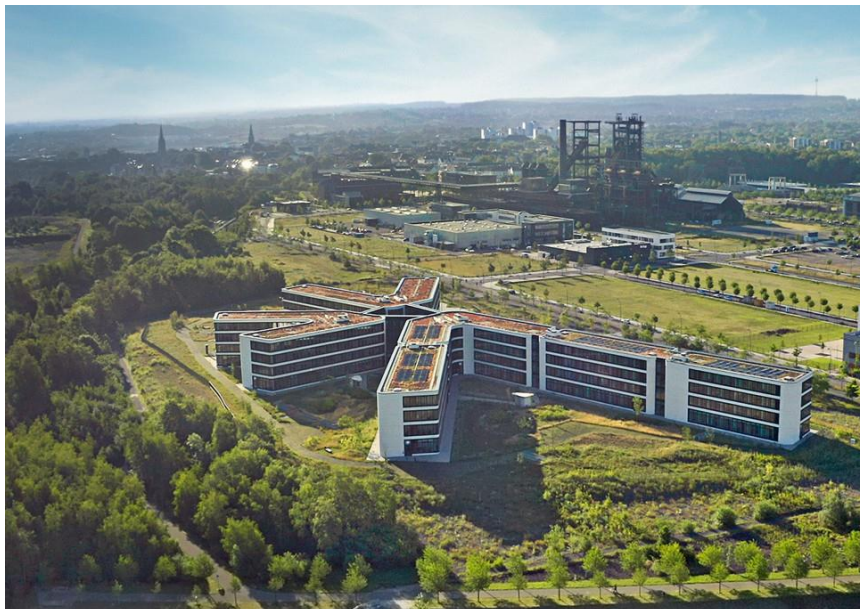
Houtbouw heeft vele voordelen. Zo wordt er CO₂-uitstoot bespaard bij het bouwen vergeleken met conventionele bouw en wordt er CO₂ vastgelegd in het hout. Daarnaast zijn er sociale voordelen aan houtbouw zoals vermindering van bloeddruk, hartslag en stressniveau, hogere productiviteit van werknemers en verbetering van de luchtkwaliteit. De groene terrassen op elke verdieping van het gebouw dragen hier ook aan bij.

Door middel van een materialenpaspoort worden tevens alle bouwmaterialen vastgelegd zodat deze opnieuw gebruikt kunnen worden, wat bijdraagt aan de circulaire economie.

Voorbeeld 3: Herstructurering van het energiesysteem voor klimaat en biodiversiteit

Energie infrastructuur: Amprion

Naast groene obligaties uitgegeven door overheden en supranationale organisaties, belegt het pensioenfonds ook in groene obligaties van bedrijven. Een voorbeeld hier van is Amprion, een Duits transmissienetbeheerder. Dit betekent dat het bedrijf verantwoordelijk is voor de transport van aardgas en elektriciteit met behulp van vaste infrastructuur. Amprion investeert in de herstructurering van energiesystemen om klimaatdoelen te halen en biodiversiteit te bevorderen. De focus ligt op de integratie van hernieuwbare energiebronnen en de renovatie, modernisering en uitbreiding van het netinfrastructuur. Hierbij worden ook verbindingen gemaakt tussen offshore hernieuwbare-energieprojecten en onshore infrastructuur. Dit draagt bij aan een veerkrachtig en koolstofarm energiesysteem in Duitsland.

Daarnaast stimuleert het bedrijf natuurontwikkeling, bijvoorbeeld door de aanleg van stroken met wilde bloemen langs de elektriciteitsleidingen en de aanwijzing van ecologische compensatiegebieden. Amprion zal geen nieuwe fossiele brandstof- of kerncentrales aansluiten.

4. COMMUNICATIE MET DEELNEMERS

In 2024 is er een rondetafelgesprek gehouden met Young KLM-leden en bestuursleden van het pensioenfonds over onder andere duurzaamheid en rendement. Young KLM organiseert evenementen voor KLM's jonge medewerkers. De thema's die besproken werden waren: (1) het belang van duurzaam beleggen, (2) het niet beleggen in bepaalde bedrijven en landen en (3) beleggen met positieve impact. Een belangrijke vraag die werd besproken was of men bereid zou zijn rendement in te leveren voor het grotere maatschappelijk belang. De meningen liepen uiteen: sommige aanwezigen gaven aan dat rendement prioriteit heeft, terwijl anderen bereid waren om een klein percentage in te leveren voor meer duurzaamheid. Dit was in een eerder risicopreferentie-onderzoek onder alle deelnemers ook gebleken. Een goed rendement en duurzaamheid gaan juist uitstekend samen. Een bedrijf dat het beste voor heeft met de wereld presteert namelijk vaak beter.

Meer informatie hierover is te vinden op de website:

[Terugblik op de masterclass verantwoord beleggen | klmgrondfonds.nl](https://klmgrondfonds.nl)

Het pensioenfonds publiceerde in 2024 voor de derde keer een MVB-jaarverslag. Op de website van het pensioenfonds zijn ook de stem- en engagementrapportages te vinden. Er is een aparte webpagina voor de teksten over de SFDR- en taxonomiewetgeving, inclusief bijlagen. De investerings- en uitsluitingenlijsten staan eveneens op de website.

Daarnaast communiceert het pensioenfonds heel regelmatig over MVB in andere communicatiekanalen, zoals in de NWSflits op Facebook en in de Focus, inclusief voorbeelden.

5. VOORUITBLIK

In 2025 ligt onze focus op de herijking van het MVB-beleid, inclusief de klimaatambitie en biodiversiteit als nieuw thema, en de implementatie van het impactbeleid. De belangrijkste onderwerpen zijn:

Herijking MVB-beleid en klimaatstrategie

In het MVB-beleid zal een verdiepingsslag gemaakt worden op de energietransitie en de klimaatambitie. Hierbij wordt gekeken naar de mogelijkheden om de klimaatambitie toe te passen in de illiquide beleggingscategorieën zoals vastgoed. Daarnaast zal het thema biodiversiteit meegenomen worden in het MVB-beleid.

Ook het uitsluitingenbeleid is herijkt als onderdeel van het MVB-beleid. Het betreft de meest vervuilende fossiele subsectoren zoals olie uit teerzand.

Impactbeleggingen uitbreiden

Het impactbeleid dat in 2024 is opgesteld wordt dit jaar verder aangescherpt. Verder zullen wij impactmogelijkheden onderzoeken in de beleggingscategorie aandelen en private equity. Hierbij ligt de focus op impactthema's die aansluiten bij de gekozen SDG's zoals de energietransitie, verantwoorde consumptie en productie en sociale thema's. Daarnaast worden de beleggingen in infrastructuur vergroot, specifiek in hernieuwbare energieprojecten.

Deelnemersbetrokkenheid

Het pensioenfonds zet zich in om de interactie tussen deelnemers en het pensioenfonds te vergroten. Om dit te bereiken zal het pensioenfonds rondetafelgesprekken en webinars organiseren. We zullen onze deelnemers blijven benaderen en transparant en consistent communiceren over het MVB-beleid en de implementatie hiervan. De betrokkenheid en steun van deelnemers waarderen wij en helpen ons de verantwoorde beleggingsstrategie verder te ontwikkelen.

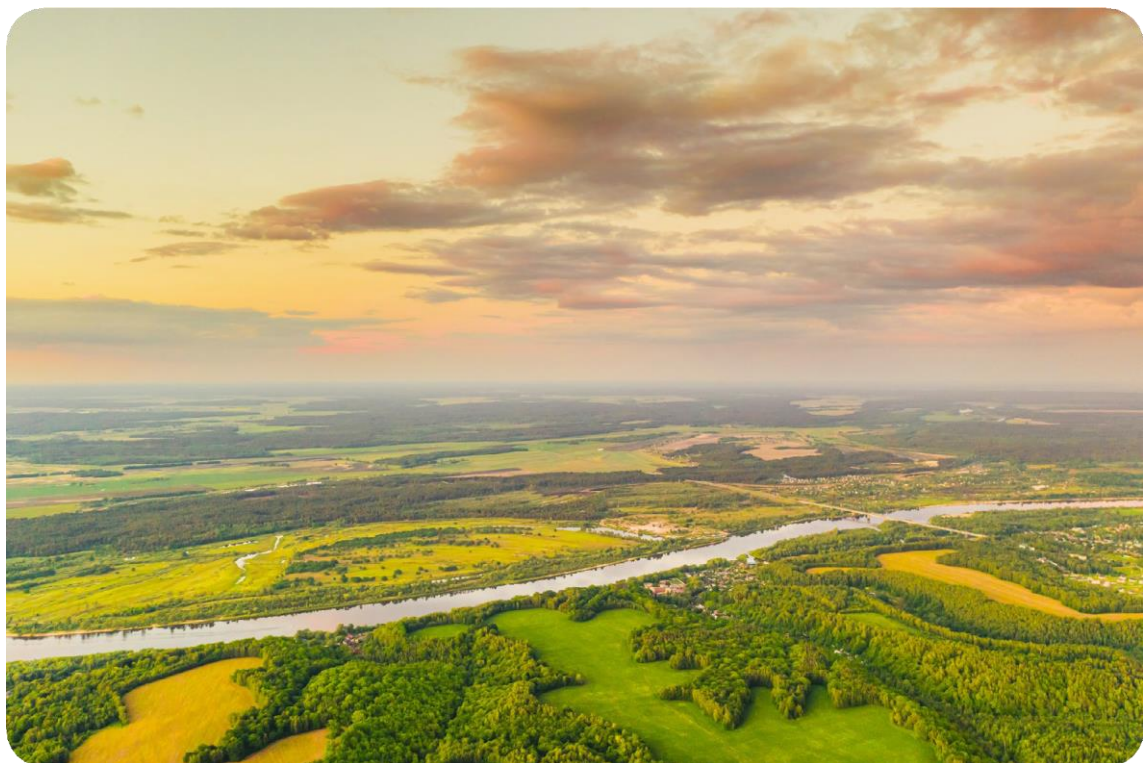

BIJLAGEN

Afkortingen

- ESG: Environmental, Social en Governance factoren
- ICGN: International Corporate Governance Network
- MVB: Maatschappelijk Verantwoord Beleggen
- OESO-richtlijnen: OECD Guidelines for Multinational Enterprises
- PAI: Principal Adverse Impact Indicators
- SDG's: Sustainable Development Goals
- SFDR: Sustainable Finance Disclosure Regulation
- SSA: Sovereigns, Supranationals and Agencies
- UNGP: UN Guiding Principles on Business and Human Rights
- UNPRI: United Nations Principles in Responsible Investments

Meer achtergronden

De informatie over verantwoord beleggen door Algemeen Pensioenfonds KLM is te vinden op:

- [Verantwoord beleggen vinden wij belangrijk](#)

SDG's

Voor informatie over SDG's en de UN Global Compact kunnen de volgende websites gebruikt worden:

- [SDG Nederland](#)
- [Sustainable Development Goals - Global Compact NL](#)

Global Compact

Voor meer achtergrond over het Global Compact zie:

- [Tien Principles - Global Compact Netwerk Nederland](#)

CO₂-voetafdruk meten

Elk kwartaal monitoren wij de CO₂-uitstoot gerelateerd aan de aandelen en bedrijfsobligatieportefeuilles. Hierbij kijken we naar CO₂-uitstoot scope 1, 2 en 3 van de portfolio en de benchmark. Scope 1, 2 en 3 zijn drie verschillende CO₂-uitstootcategorieën.

- Scope 1 is directe CO₂-uitstoot veroorzaakt door eigen bronnen, zoals bedrijfsauto's.
- Scope 2 gaat over indirecte CO₂-uitstoot door gebruik van gekochte elektriciteit, warmte en koeling.
- Scope 3 is indirecte CO₂-uitstoot van de toeleveringsketen (upstream) en de afzetketen (downstream).

Omdat nog niet alle bedrijven rapporteren over hun CO₂-uitstoot, of alleen over scope 1 en 2, wordt ook gebruik gemaakt van geschatte en gemodelleerde data. Wij zijn momenteel bezig met het implementeren van onze klimaatambitie wat ervoor zal zorgen dat de CO₂-uitstoot gerelateerd aan onze portefeuilles zal dalen in lijn met het Klimaat Akkoord van Parijs.

2024

Stichting Algemeen Pensioenfonds KLM | Prof. E.M. Meijerslaan 1 1083 AV Amstelveen | Postbus 123 | 1180 AC Amstelveen
(020) 426 62 10 | pensioenservice@klmgrondfonds.nl | www.klmgrondfonds.nl
facebook.com/klmgrondfonds | linkedin.com/company/klmgrondfonds

Colofon jaarverslag maatschappelijk verantwoord beleggen 2024 | Uitgave Stichting Algemeen Pensioenfonds KLM
Coördinatie & tekst Achmea Investment Management, Zeist